

змушений грати лише одну роль – виконавця [12]. Самостійна освітня діяльність здатна сколихнути спокійне життя учнів і вчителя, змусить їх переосмислити свої ідеали, співвіднести ці ідеали зі своїми можливостями й переконалися в тім, що їх “ідеальне “Я” стало більше реальним, а самі вони стали відповідати цьому ідеалу в набагато більшому ступені. Навіть невдало виконаний творчий проект має позитивне педагогічне значення. Зникає страх перед невірним висловленням, переборюється психологічна інерція, розвивається творча уява, розробляються технології виконання різних завдань. Тільки самостійна розумова діяльність, уміння самостійно здобувати знання з різних джерел, постійна напруга розуму й волі сприяють розвитку особистості дитини, забезпечують його духовну й соціальну захищеність від негараздів і крутих життєвих поворотів, гарантує конкурентноздатність.

Таким чином, аналіз історії розвитку методів проектів як педагогічної технології дозволяє рекомендувати широке використання методу в середній школі, акцентує увагу на особливих вимогах до особистості педагога й окреслює основні проблеми при практичній реалізації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Абасов З.А. Педагогічні технології й інновації в навчальній діяльності школярів//Шкільні технології. – 2002. – № 5. – С. 56–61.
2. Башинська Т. Проектувальна діяльність – основа взаємодії вчителя та учнів Історія методу проектів // Дайджест педагогічних ідей та технологій. Школа-парк. – 2003. – № 3. – С. 49–52.
3. Веденєєва Т.Е. Проектна технологія як умова кореляції визначеної й позаурочної діяльності учнів // Дидакт. – 2003. – № 3. – С. 50–55.
4. Гатанов Ю.Б. Розвиток особистості, здатної до творчої самореалізації//Психологічна наука й утворення. – 1998. – № 1. – С. 98–99.
5. Гузєєв В.В. “Метод проектів” як окремий випадок інтегральної технології навчання // Директор школи. – 1995. – № 6. – С. 39–47.
6. Гузєєв В.В. Покоління освітніх технологій: інтегральні технології // Хімія в школі. – 2003. – №10. – С. 16–24.
7. Лобанова Н.Е. Метод проектів у практиці навчання // Хімія в школі. – 2005. – № 4. – С. 9–10.
8. Метод проектів у сучасній освіті // Відкритий урок. – 2004. – № 5–6. – С. 8–9.
9. Ченців В.М. Педагогічне проектування – сучасний інструментарій дидактичних досліджень // Шкільні технології. – 2001. – № 5. – С. 75–99.
10. Немерещенко Л.В. Організація проектної діяльності // Хімія в школі. – 2005. – № 4. – С. 2–5.
11. Полат Е.С., Бухаркіна М.Ю., Моїсєєва М.Ю., Петров А.Е. Нові педагогічні й інформаційні технології в системі утворення. – М.: Академія, 2001. – 272 с.
12. Полат Е.С. Як народжується проект. – М., 1995. – 87 с.
13. Полат Е.С. Технологія телекомунікаційних проектів // “Наука й школа”, 1997. – № 4.
14. Скоробогатова Г.Г. Личностно ориентированные подходы в образовании. – М.: МИОО, 2002. – 143 с.

УДК 37 (09)

Решету́ха Л.Г.

ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ ОСНОВ ЕСТЕТИЧНОЇ ПЕДАГОГІКИ (НА ПРИКЛАДІ ДІЯЛЬНОСТІ КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКОЇ АКАДЕМІЇ)

Вироблена протягом усієї історії культури людського суспільства здатність сприймати, оцінювати й перетворювати світ за законами краси завжди була свідченням і одночасно могутнім стимулом розвитку творчих здібностей, соціальної активності та морального вдосконалення людини. Особливу роль в цьому процесі відіграла естетична педагогіка як галузь педагогічної науки, яка активно розвивалася і формувалася в другій половині XIX – на початку XX століття.

Оскільки, проблеми, які становили основи естетичної педагогіки не знайшли відображення у сучасних наукових дослідженнях, *метою* нашої статті є вивчення передумов становлення цієї наукової галузі.

Починаючи з первіснообщинних часів, часів античності, європейського Середньовіччя і до сьогодення питання естетичного виховання завжди посідали належне місце у збагаченні духовного життя суспільства, прагненні до більш інтенсивного розвитку інтелекту, сприянні ідейного і морального зростання людини.

У ранніх формах художньої діяльності вже існували в нерозривній єдності початкові прояви всіх видів виховного впливу. Відомо, що давньогрецька міфологія становила ґрунт для античного мистецтва. Антична культурна спадщина протягом двох тисячоліть була загально значимим орієнтиром для європейської культурно-історичної спільності. Найважливіше місце в естетиці та педагогіці античності належить поняттю гармонії – уявленню про єдність, погодженість протилежностей, які становили єдине ціле.

Великий вплив на розвиток естетичного виховання мали ідеї Сократа, Платона та Аристотеля. Важливе значення для теорії естетичного виховання мали погляди мислителів європейського середньовіччя, доби Відродження, класицизму, представників німецької класичної філософії, а також періоду Просвітництва. В центрі уваги естетики доби Просвітництва стояло питання про поєднання особистого і громадського інтересів, про гармонію між насолодою і обов'язком, красою і користю.

Разом з тим, вітчизняна естетична думка формувалася власним шляхом.

Києво-Могилянська академія протягом XVII – першої половини XVIII ст. була одним із провідних інтелектуальних центрів словянського Сходу, яка відіграла важливу роль як основний центр освіти. Навколо Києво-Могилянської академії зосереджується наукове і літературне життя, в стінах якої отримали освіту відомі громадські діячі, мислителі, письменники, проповідники. Значне місце тут займали гуманітарні науки, зокрема, філософія, логіка, риторика, поетика, класичні мови та мистецтвознавство, закладалися основи психологічних знань. Велике значення для естетичної думки мали шкільні риторики і поетики, а також естетичні принципи мистецтва і літератури. Визвольна боротьба українського народу тогочасного періоду, а також необхідність ідейного опору католицькій експансії зумовили особливу складність розвитку нових естетичних ідей.

Вихованці академії, письменники Є.Славинецький, С. Полоцький, Д.Туптало, Ф.Прокопович, Г. Кониський, відіграли важливу роль у єднанні братських культур на основі розвитку ідеї самоцінності і самодостатності особистості. Естетичні погляди, характерні для XVII століття, проглядалися у художніх, філософських, етичних творах діячів академії. Їх роль у розвитку естетичної думки визначається не стільки власне їх філософськими працями, скільки опрацюванням проблем риторики, поетики, а також створенням шкільної віршованої поезії і драми, тлумаченням філософських творів своїх попередників, зокрема авторів античних часів. Всі ці здобутки у різних видах мистецтва через педагогічну майстерність митця та педагога доносилися до студентів Києво-Могилянської академії. Таким чином, поступово формувалися основи майбутнього напрямку у педагогіці – естетичної педагогіки.

Діячі Києво-Могилянської академії зробили значний внесок і у розроблення проблем естетичного виховання, оскільки це був один із провідних інтелектуальних центрів, який відіграв важливу роль у розвитку української культури, а також поширювався на всі словянські землі. Академія зібрала найбільшу кількість освічених, найкращих на той час діячів науки та культури: це і Петро Могила (засновник академії), Інокентій Гізель, Іанікій Галятовський, Єпіфаній Славинецький, Симеон Полоцький, Лазар Баранович та ін. Усі вони зробили вагомий внесок у розвиток педагогічної думки, розглядали загальні питання виховання і навчання молоді, розробляли методичні рекомендації. Одні з них присвячували окремі праці проблемам освіти, створювали підручники та навчальні посібники, інші – порушували освітні питання в полемічних працях, виступах, промовах філософського спрямування. Значне місце відводилося дисциплінам естетичного циклу, зокрема художній і музичній освіті.

Випускники академії ставали відомими церковними і політичними діячами, вченими, письменниками: Феофан Прокопович, Стефан Яворський, Дмитро Ростовський (Димитрій Туптало), Григорій Сковорода, Микола Бантиш-Каменський. Певний час у ній навчався Михайло Ломоносов. Роль діячів Києво-Могилянської академії у розвитку естетичної думки визначалася не стільки їх філософськими працями, скільки розробкою проблем, пов'язаних з естетикою, в курсах риторики, поетики, фізики, логіки та їх викладанням. Особливу роль у розвитку естетичного виховання відігравали праці відомих діячів цього періоду, як Петра Могили, І.Вишенського, М.Березовського, Ф.Прокоповича, Д. Бортнянського, А.Веделя. Цікавою вважається думка З.Копистенського, який у своєму творі “Палінодія” підкреслює, що східне слов'янство є прямим спадкоємцем мудрості Платона й Аристотеля та інших грецьких філософів.

Розвиток різних видів мистецтва, основи яких викладалися у Києво-Могилянській академії, мав свою специфіку, що обумовлювало зміст педагогічної діяльності викладачів і разом з тим розширювало спектр проблем, на основі яких формувалися засади естетичної педагогіки того часу.

Значні зміни в 20–30-х роках періоду XVII ст. відбуваються в образотворчому мистецтві. В релігійні сюжети все більш входять світські мотиви, спостерігається переорієнтація на нові естетичні принципи в іконописанні та гравюрі, на основі стилю бароко, який в Україні включив і народні традиції середньовічної культури, й ідеї Відродження. Естетичний ідеал митців українського бароко відбивав нові погляди на становище людини в світі, сповненому дисонансів і суперечностей. Все чіткіше усвідомлюється необхідність відтворення духовної сили людини і фізичної краси реальності.

Нові естетичні тенденції періоду 20–30-х років XVII століття спотерігалися в образотворчому мистецтві, особливо в галузі портретного живопису. До релігійних сюжетів все більш додавалися світські мотиви, зображення святих набували все більшої подібності до звичайних людей. Євангельські та біблійні сюжети з часом зазнали впливу реального життя, і зображення святих все більш стали уподібнюватись образам реальних смертних людей. Переорієнтація на нові естетичні принципи в іконописанні та гравюрі відбувалась на основі стилю бароко, який включав і народні традиції середньовічної культури, а також ідеї Відродження. Митці українського бароко естетичними ідеалами відбивали нові погляди на становище людини в світі, сповненому дисонансів та суперечностей.

Такі зміни в розвитку українського мистецтва спотерігалися із виникненням нових естетичних ідеалів, які відображали зміни у світобаченні художників та шляхах донесення їх поглядів до студентів Києво-Могилянської академії.

Аналогічні процеси значних змін відбуваються також у художньому оформленні книги. Як і ранні рукописні, друковані книги цього періоду оформляються майстерно виконаними мініатюрами – заставками, кінцівками, гравюрами – ілюстраціями, в яких відбиваються риси реальної дійсності, зокрема мотиви національно-визвольної боротьби українського народу.

Найбільш відомий документ історії музичної естетики XIV століття є “Грамати́ка музика́ська”, складений в 60 – 70-і роки Миколою Дилецьким, свідчить про глибокі зміни, які відбувалися і в музичній культурі. Як відомий композитор і педагог, він сприяв зближенню культури російського, українського і білоруського народів. Історики музичної культури визнають, що “Грамати́ка...” Дилецького була одним із кращих тогочасних музичних посібників. В його системі поєднувались давні церковні мелодії з українськими народними піснями і мелодіями інструментальної музики. Історики музичної культури визнають, що цей твір був одним із кращих тогочасних музичних посібників. Основне значення твору М.Дилецького полягає в обґрунтуванні нового стилю хорового церковного співу. Розроблена ним система партерного співу побудована і на традиціях церковного знаменного співу, і на народному багатоголоссі. В його системі поєднувались давні церковні мелодії з українськими народними піснями і мелодіями інструментальної музики. Музично-естетичні ідеї М.Дилецького справили помітний вплив на музичну творчість його доби.

Музична творчість професійних композиторів українського походження цього періоду розвивалася на ниві зміцнення російсько-українських музичних зв'язків. На такому історичному тлі базувалася ідейно-естетична спрямованість творів М.Березовського, Д.Бортнянського, А.Веделя, які перебували на порозі естетичної думки Нового часу.

Теоретичне осмислення літературної творчості, виражене у творах професорів Києво-Могилянської академії, свідчило про зростання художньої самосвідомості і суспільства в цілому. Літературне життя на Україні в XVII-XVIII ст. можна охарактеризувати активною взаємодією усної поетичної творчості, книжної словесності, насамперед віршової поезії, створюваної на основі старої книжної мови, що поєднувала елементи старослов'янської, давньоруської та народної української мови. Літературне життя на Україні цього періоду характеризується активною взаємодією усної поетичної творчості, книжної словесності, насамперед віршованої поезії, – за умов писемності, створюваної на основі старої книжної мови, що поєднувала елементи старослов'янської, давньоруської та народної української мови.

Професори академії, які викладали поетики, пропонували студентам численні зразки особистих творів, теоретичні принципи, які вони висвітлювали. Мета поетики полягала в тому, щоб навчити студентів мистецтву віршування. На думку авторів поетик і риторик, знання правил повинно сприяти розвитку природного обдарування відповідно до слів Горация про те, що природній геній і науки повинні взаємно поєднуватися.

Важливе значення з погляду естетики мають висловлювання авторів поетик про предмет поезії. В пошуках істинного визначення поезії автори поетик, як правило, наводять міркування, починаючи від Аристотеля до своїх найближчих попередників. Особливе місце в поетиках посідала характеристика драматичної поезії. Для історії естетики ці висловлювання цікаві тим, що вони пов'язані з естетичними категоріями трагічного, комічного і піднесеного.

У поетиках, як і в риториках поняття краси пов'язується переважно з майстерністю літературної форми. Для визначення досконалості і виразності поетичної форми використовується термін “вишуканість”. Головною умовою естетичної досконалості, краси твору вважалась єдність частин цілого, яка обумовлювалася певними формальними вимогами. На основі положень поетик цього періоду складалась система естетичних поглядів поетів Києво-Могилянської школи – С.Полоцького, Д.Туптала, Ст.Яворського. В курсах поетики М.Довгалевського, Т. Олександровича і особливо Г.Кониського аналізуються зразки слов'янського силабічного віршування. Кониський відводить місце для ряду власних віршів, але в основному звертається до творів Ф.Прокоповича і М.Ломоносова. Поєднання традицій книжної культури і нових ідей відображено в драмі –мораліте Г.Кониського “Воскресіння мертвих”, яка була написана для академічного свята, яким відзначалося закінчення курсу поетики.

Особливою популярністю серед поетик тогочасного періоду користувалася поетика Ф.Прокоповича, що розглядала власне питання філософії поезії. Прокопович добре розумів зв'язок філософії і поезії і прагнув по-філософському підійти до з'ясування суті поетичного мистецтва і викладення її під час роботи із студентами. В його поетиці детально розроблені всі основні питання, пов'язані з характеристикою епосу, лірики і драми. Найголовнішими поетичними жанрами він вважав епічну поему і трагедію. Естетичні погляди Прокоповича знаходимо в трагікомедії “Володимир”, яка на той час була першою у вітчизняній літературі п'єсою на національно-історичну тему.

Особливою системою педагогічних поглядів характеризується у Києво-Могилянській академії і викладання риторики. Професор академії Ф.Прокопович, який зробив вагомий внесок у розвиток риторики, вважав її царицею мистецтв. Для нього, як і для багатьох професорів Києво-Могилянської академії, в питаннях риторики головним авторитетом був Аристотель, який першим сформулював закони словесного втілення ораторського мистецтва, заклав основу вчення про мову, стиль і структуру промови. Визначаючи предмет риторики і подаючи точку зору Аристотеля, Платона, Квінтіліана та інших авторів, Прокопович доходить висновку, що найточнішим із них є визначення риторики як вміння говорити. Він

аналізує суспільну, соціально-організаційну та культурно-освітню функції красномовства, наголошує, що темами красномовства мають стати питання життя країни і народу. На думку вітчизняних риторів, як і гуманістів епохи Відродження, риторика й естетика були спорідненими, а ораторське мистецтво – однією із складових частин естетики.

Отже, специфіка видів мистецтв, які вивчалися та розвивалися викладачами Києво-Могилянської академії обумовлювала і педагогічні погляди, на основі яких відбувалося викладання цих видів мистецтв. Надалі естетико-педагогічні погляди викладачів Києво-Могилянської академії стали підґрунтям для створення цілісної системи естетичної педагогіки як науки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Алексієвець Л.М. Києво-Могилянська академія у суспільному житті України і зарубіжних країн. – Тернопіль, 1999. – 263 с.
2. Бабич Н.Д. Основи культури мовлення. – Львів, 1990.
3. Давня українська література: Хрестоматія. – М., 1980.
4. Енциклопедія українознавства / Гол.ред. В.Кубійович. – Львів, 1993. – Т.І. – 399 с.; Т.ІІ. – 799 с.
5. Історія України (курс лекцій у двох книгах) / Л.Т.Мельник та ін. – К.: Либідь, 1991. – 570 с.
6. Огієнко І. Українська культура. – К., 1918.
7. Стратий Л.М., Литвинов В.Д., Андрущенко В.А. Описание курсов философии и риторики профессоров Киево-Могилянской академии. – К., 1982.
8. Чепіга І.П. Ораторське мистецтво на Україні в XVI – XIX ст. // Укр.мова і л-ра в шк. – 1989. – № 10.

УДК 37 (09)

Романько Т.І.

ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ ДО РОЗУМОВОГО РОЗВИТКУ УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ

Необхідність нарощування інтелектуального потенціалу особистості у соціально-економічному розвитку незалежної України вимагає якісно нового удосконалення системи виховання підростаючого покоління. Суспільство, орієнтоване на оптимальне використання можливостей людини зацікавлене в адекватній самооцінці, найбільш повному становленні і реалізації задатків та здібностей особистості.

Ретроспективний аналіз наукових робіт свідчить, що проблема розумового виховання дитини завжди була в центрі уваги вчених. У цьому напрямі працювали К.Д.Ушинський, В.О.Сухомлинський. У наш час теоретичні основи навчання розробляють І.А.Зюзюн, І.Д.Бех, О.В.Киричук.

Але, на жаль, як показують результати досліджень, багато положень педагогічної науки ще не знайшли відображення в організації навчально-виховного процесу сучасної школи. Тому метою статті є вивчення стану розробки проблеми в сучасних публікаціях, якісний аналіз досвіду вчителів-практиків, встановлення актуальних напрямів подальшої роботи.

І.С.Якиманська, С.В. Рудаківська, І.О.Виговська, аналізуючи навчально-пізнавальну діяльність підростаючого покоління, вказують, що за умов традиційного навчання в учнів прослідковується адаптація до репродуктивного відтворення інформації змістового компоненту освіти, то метою особистісно орієнтованого навчання повинна стати здатність дитини до перетворення науково-педагогічної інформації на підставі власного досвіду шляхом побудови суб'єктивної моделі пізнання.